

UDK 930.25:06(497.12)"1976/1983"

Prejeto: 1. 6. 2004

Nekaj utrinkov iz časov mojega tajnikovanja v Arhivskem društvu Slovenije (1976–1983)

VLADIMIR KOLOŠA

mag., vodja Sektorja za varstvo arhivskega gradiva, Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, SI-1000 Ljubljana

IZVLEČEK

Avtor v prvem delu prispevka omenja nekatere pomembne razvojne pridobitve slovenske arhivistike v obravnavanem obdobju: začetek izhajanja strokovnega glasila Arhivi in objav arhivskega gradiva v seriji Viri, uvedbo predavanj iz arhivistike na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, veliko povečanje števila zaposlenih v arhivih in boljše povezovanje z ustvarjalci arhivskega gradiva; vse to je sčasoma omogočilo zvišanje strokovne ravni arhivske dejavnosti v Sloveniji.

V drugem delu navaja nekaj anekdot, v katerih nastopajo sam in njegovi kolegi iz izvršnega odbora Arhivskega društva Slovenije.

KLJUČNE BESEDE: Arhivsko društvo Slovenije, arhivska dejavnost, spomini

ABSTRACT

HIGHLIGHTS FROM MY TERM OF OFFICE AS A SECRETARY OF THE ARCHIVAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (1976–1983)

In the first part of the paper, the author briefly describes some important developmental achievements of Slovene archivistics in the given period: the beginning of the publishing of the Arhivi magazine and the publication of archival material in the Viri series, introduction of lectures on archival science at the Department of History at the Faculty of Arts in Ljubljana, a large increase in the number of employees in the archives and better cooperation with the producers of archival materials; all this in time helped to increase the professionalism of archival activities in Slovenia. In the second part, the author includes some anecdotes about him and his colleagues from the executive committee of the Archival Association of Slovenia.

KEY WORDS: Archival Association of Slovenia, archival activities, memoirs

V tem sestavku nikakor ne nameravam opisovati zgodovine delovanja Arhivskega društva Slovenije v času, ko sem bil njegov tajnik, saj je to zelo sistematično naredila že Marija Oblak Čarni v publikaciji "Arhivsko društvo Slovenije – 40 let" (Ljubljana 1995). Za to zasluži posebne čestitke, saj ji pred desetletjem, ko je pripravljala publikacijo, kljub svojim prizadevanjem nisem mogel izročiti v uporabo najpomembnejšega dela arhiva ADS za leta 1976–83, namreč tistega dela, v katerem so bili arhivirani zapisniki občnih zborov, sestankov izvršnih odborov in članskih sestankov društva. Arhiv sem po končanem tretjem mandatu izročil svojemu nasledniku, ta spet svojemu nasledniku itn., dokler ga eden izmed njih ni založil. Ko sem januarja leta 2004 spet,

tokrat zelo sistematično, iskal ta del arhiva pri vseh svojih sedmih naslednikih, sem ga povsem po naključju našel pri sedanjem tajniku, na polici, na kateri je hranil "škart" prejšnjih uporabnikov pisarne. Le oba delovodnika, po duhoviti pripombi gospe Oblak Čarni je šlo za partizanska delovodnika, ker sem v enega vpisoval odposlane spise, v drugega pa prejete, sta se najbrž dokončno izgubila na kateri od sedmih postaj svoje kalvarije.

Moj namen je le povsem na kratko predstaviti nekaj osebnih pogledov na takratna dogajanja v slovenski arhivski srenji in predvsem mlajšim kolegom (v poduk!) predstaviti nekaj anekdot, kot se jih sam spominjam.

Na svoje tajniško obdobje imam večinoma

lepe spomine – slabi so k sreči kmalu pozabljeni. Kot mlad arhivist sem v vlogi tajnika društva spoznal skoraj vse takratne slovenske arhivske delavce, pa tudi številne ugledne arhiviste iz nekdanje Jugoslavije. Bil sem mnogo bolje, kot bi bil sicer, seznanjen z vsemi problemi in vprašanji, s katerimi se je takrat ukvarjala slovenska arhivistika, saj je arhivsko društvo bolj ali manj dejavno sodelovalo pri reševanju prav vseh, jih obravnavalo, presoјalo, ali pa je bilo o njih vsaj obveščeno.

Imel sem srečo, da sem bil tajnik društva v obdobju, ko so po dolgoletnih prizadevanjih dozorele razmere za realizacijo nekaterih temeljnih pridobitev slovenske arhivske vede. Za to ima del zaslug tudi društvo oziroma njegovi člani, med katerimi so bili seveda tudi vsi najpomembnejši arhivski strokovnjaki. Tako smo slovenski arhivski delavci v letu 1978 končno, kot zadnji v Jugoslaviji (celo za kosovskimi), dočakali izid prve številke svojega strokovnega glasila "Arhivi". Istega leta je po dolgoletnih prizadevanjih dr. Jože Žontar zasedel mesto vodje katedre za arhivistiko na oddelku za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani in začel predavanja arhivistike za študente 3. in 4. letnika zgodovine. Leta 1980 je društvo izdalo prvi zvezek objav arhivskega gradiva v seriji "Viri" (Janko Pleterški, Politično preganjanje Slovencev v Avstriji 1914–1917). Razmere v slovenskih arhivih so se uredile do te mere, da smo lahko začeli posvečati več pozornosti arhivskemu gradivu, nastalemu po 2. svetovni vojni, in specifičnim problemom, povezanim z obsegom. Tem problemom je bilo v celoti posvečeno VIII. zborovanje Arhivskega društva Slovenije leta 1977 v Kočevju s temo "Arhivsko gradivo v Sloveniji po osvoboditvi", velika večina prispevkov na XI. zborovanju leta 1983 v Čatežu ob Savi s temo "Arhivsko gradivo družbenopolitičnih organizacij in društev", po nekaj prispevkov pa tudi na IX. zborovanju leta 1979 v Radencih (o arhivskem gradivu upravnih organov) in na X. leta 1980 v Ankaranu (o arhivskem gradivu za gospodarstvo). Okrepili so se stiki s še delujočimi ustvarjalci dokumentarnega in arhivskega gradiva. Na okrogli mizi o varstvu arhivskega gradiva, preden ga prevzame arhiv (Maribor 1978), so prvič sodelovali tudi njihovi predstavniki. Ta okrogla miza je bila zasnova kasnejših vsakoletnih posvetovanj o "strokovnih in tehničnih vprašanjih arhivov" (1979 in 1980 v Mariboru, nato v Radencih), na katerih so vedno sodelovali tudi predstavniki ustvarjalcev.

Največji napredek v tem obdobju pa je dosegla slovenska arhivistika pri povečevanju števila zaposlenih delavcev. V Arhivu Republike Slovenije je bilo na primer 30. septembra 1973, dan pred mojo zaposlitvijo, vključno z ravnateljem in snažilkami zaposlenih le 13 oseb, konec leta 1983 pa kar 37; v tem številu je zajetih tudi osem konservatorjev in knjigovezov, ki so prišli

v arhiv po ustanovitvi oddelka za konservacijo in restavracijo arhivskega gradiva leta 1980, a tudi brez njih bi se število delavcev v tem desetletju več kot podvojilo. V regionalnih arhivih so bile kadrovske okrepitve sicer nekoliko manjše, a vsekakor je bilo v Sloveniji ob koncu omenjenega desetletnega obdobja kakih 100 arhivskih strokovnih delavcev, torej še enkrat več kot na začetku. Okrepitve so bile sprva res predvsem kvantitativne, a so po zaslugi sicer maloštevilnih izkušenih strokovnjakov (nekako do prve polovice sedemdesetih let je slovensko arhivistiko usmerjala le peščica le-teh, vsi so delali v arhivih že vsaj 20 let: Sergij Vilfan, Jože Žontar, Ema Umek, Marija Verbič, Majda Smole, Anton Klasing) sčasoma prerasle v novo kvaliteto. Na to sta vplivali tudi možnost objavljanja člankov v lastnem strokovnem glasilu in katedra za arhivistiko, saj je bil omogočen tudi podiplomski študij. Vse to je polagoma omogočalo vedno večji obseg praktičnega arhivskega dela na vseh področjih, pa tudi hitrejši razvoj arhivske teorije.

Ena od posledic kadrovskih okrepitev je bila tudi, da smo se arhivisti pri svojem delu nekako "osamosvojili" od zgodovinarjev nearhivistov – profesorjev na Filozofski fakulteti in raziskovalcev na zgodovinskih inštitutih. To je najbolj videti po "izvoru" avtorjev prispevkov na arhivskih zborovanjih. Še na VII. zborovanju leta 1974 v Slovenj Gradcu je bilo od 18 referentov le pet zaposlenih v arhivih. Na zborovanju v Kočevju leta 1977 je bilo takšnih šest od dvanajstih, v Radencih leta 1979 že dvanajst od petnajstih in v Ankaranu leta 1981 šestnajst od dvajsetih. Približno takšno je razmerje še danes. Res pa je, da povsem brez sodelovanja vidnih slovenskih zgodovinarjev še vedno ne gre in da vsi radi sodelujejo s svojim bogatim znanjem, če so povabljeni.

Kako sem pravzaprav postal tajnik Arhivskega društva Slovenije? Spomladi leta 1976 so se začele priprave na nov občni zbor društva (ta se namreč ni sestal že skoraj štiri leta, od 21. 9. 1972), na katerem naj bi izvolili v društvene organe nove člane. Dotedanje "vodstvo" društva (pri tem mislim predvsem na izvršni odbor oz. njegovo predsedstvo, ki sta z manjšimi spremembami v osebju vodila društvo od pomladi 1968) se je odločilo precej bolj pomladiti sestav društvenih organov, zlasti izvršnega odbora, kot je bilo v navadi dotlej. Evidentiralo je kar polovico novih odbornikov. V kombinacijah za novega predsednika društva je kot perspektiven in ambiciozen mlad arhivist zmagal Marjan Drnovšek iz Zgodovinskega arhiva Ljubljana, novi tajnik pa naj bi bil, tako kot je bilo že vse od ustanovitve društva (1954) z eno samo izjemo v letih 1968–1971, iz Arhiva Republike Slovenije. Po pripovedovanju naj bi Marjan, moj prijatelj, privolil v novo funkcijo, vendar je pri tem želel, da bi bil tajnik jaz. Tako me je arhiv predlagal za

svojega predstavnika v izvršnem odboru, ne pa izrecno za tajnika. Občni zbor je 5. 7. 1976 v izvršni odbor izvolil predsednika, dva podpredsednika, blagajnika in osem odbornikov. Uradno sem postal tajnik društva šele na predlog predsednika na konstitutivni seji izvršnega odbora 29. 9. 1976 (čeprav sem dejansko opravljal tajniško delo – resnici na ljubo naj povem, da ga sprva ni bilo prav veliko – že od julija istega leta).

Z Marjanom sva brez večjih težav nadaljevala delo prejšnjega predsedstva izvršnega odbora. Za to je imela največ zaslug Marija Oblak Čarni, predsednica društva zadnjih osem let, ki nama je bila ob vsakem času pripravljena pomagati. Številne akcije društva, ki so bile sicer realizirane šele po juliju 1976, so bile namreč zasnovane in privedene do določene faze že prej (a niso bile dokončane, deloma zaradi pomanjkanja finančnih sredstev deloma pa preprosto zato, ker pač vsako delo nekaj časa traja), zato je bila Marija v začetku delovanja novega "vodstva" društva nepogrešljiva.

V novem izvršnem oboru sem imel poleg Marjana še več prijateljev. Kolikor mi je znano, sva z Marjanom prva vpeljala lepo navado, da je uradnemu delu sestankov izvršnega odbora društva sledil še neuradni, na drugi lokaciji. Vsaj začetka so se z redkimi izjemami udeleževali vsi odborniki. Tam smo dorekli marsikaj, kar nam na uradnem delu ni uspelo. Nekateri so kmalu odšli, najbolj zagretim pa je šlo delo iz ure v uro bolje od rok. Žal nazadnje nikoli nismo bili sklepčni, zato tudi pisanje zapisnika ne bi imelo smisla.

Med "najtesnejšimi sodelavci" moram omeniti predvsem dva: Petra Pavla Klasinca in profesorja Vasilija Melika, ki je bil skoraj 29 (!) let podpredsednik društva in je imel poleg Čarnijeve največ zaslug za kontinuiteto društvenega dela. Društvenih sestankov se je redno udeleževal in je na njih tudi aktivno sodeloval, posebej je bil "zadolžen" za povezavo s Filozofsko fakulteto in zgodovinskim društvom. Zlasti v obdobju od 1976 do 1979, ko je bil predsednik Drnovšek, nama je bil odličen pomočnik in svetovalec. Večkrat smo po sestankih izvršnega odbora v troje debatirali o društvu, arhivistiki, zgodovini do večera. Spominjam se, da sem po neki taki dolgi debati moral iti naslednje dopoldne k profesorju Meliku na fakulteto po svojo torbo, ki jo je rešil pred izgubo v trenutku, ko sem poln velikih idej pozabil na malenkosti.

Ko je maja 1979 postal predsednik društva Klasinc, se je ta tradicija nadaljevala, vendar so se naše seanse navadno končale nekoliko prej, ker je Peter moral še isti dan priti domov v Maribor. Po nekem sestanku izvršnega odbora smo šli Peter, Marjan in jaz, pridružil pa se nam je tudi Vladimir Žumer, na kosilo v pivnico Zvezda. Kosilo – pleskavico na kajmaku – smo zalili z osmimi vrčki temnega piva in pozno popoldne odšli vsak svoji kruti usodi naproti. Ko

sva se s Petrom po kakšnem mesecu spet srečala, mi je potožil: "Ne veš kako mi je bilo zadnjič na avtobusu slabo! Tiste pleskavice so morale biti pokvarjene!"

Novi predsednik pa je uvedel še eno novost, prijetno, a hkrati tudi naporno, saj je precej povečala obseg najinega dela – predvsem na arhivskih zborovanjih. Čeprav sva bila navadno čez dan nekoliko utrujena od organizacijskih opravkov, pa tudi referati so naju izželi, saj sva bila v tem poslu takrat oba še bolj začetnika, sva ob večerih napela vse sile in skrbela tudi za družabno življenje. To je bilo že tudi dotlej vedno pomemben del arhivskih srečanj. Pri tem je Peter igral prvo violino; neutrudno je nazdravljaj, pel in plesal, nekoč je celo igral na bobne. Sam sem mu moral pomagati po svojih skromnih močeh, le plesanju sem se neomajno upiral. Zato pa je on plesal za oba. Najbolj je garal na zborovanju v Ankaranu: na družabnem večeru se je po vrsti zavrtel s prav vsemi petdesetimi kolegicami, z vitkimi in močnejšimi, mladimi in starejšimi.

Ena od prvih akcij društva v prvem Petrovem mandatu je bila organizacija strokovne ekskurzije v arhive na Poljskem junija 1979 (krajše poročilo je objavila Marjeta Čampa v 2. letniku Arhivov, 1979). To je bila do takrat najdaljša društvena ekskurzija v tujino – nekaj podobnih je društvo organiziralo kasneje šele konec osemdesetih in v prvi polovici devetdesetih let – in je bila tudi v strokovnem pogledu bogata, vendar jo omenjam zaradi povsem drugega razloga: začetek je bil namreč tako razburljiv, da me ob spominu nanj še danes spreletava srh. Okvirni aranžma je ob upoštevanju naših želja pripravil Centroturist, poslovalnica v Ljubljani, v kateri je delal moj znanec. Ker smo uradno začeli potovanje ob 6. uri zjutraj z mariborskega letališča, sva se dogovorila, da bo za prevoz udeležencev iz Ljubljane in Nove Gorice (ti so prišli v Ljubljano sami) do letališča organiziral kombi. Ta naj bi nas čakal pred poslovalnico ob štirih zjutraj. Vsi udeleženci smo bili zbrani pred poslovalnico že nekaj minut prej in smo nestrpnost čakali kombi, vendar ta ni bil točen. Ko je zamujal že 15 minut, ga je začel znanec neuspešno klicati po telefonu. Lahko si predstavljate našo nervozo, ko kombija ob pol petih še vedno ni bilo. Pet minut kasneje smo se že skoraj začeli potapljati in znanec je poklical tri taksije. Ti so k sreči prišli zelo hitro in ob 4.45 smo se končno v vratolomni vožnji odpeljali proti letališču. Zamudili smo pet minut in tekli naravnost na letalo. Naši kolegi iz Ptuja, Maribora in Celja so ga zadrževali, da ni odletelo. Formalnosti smo uredili šele na letalu. Ko sem kak teden po vrnitvi iz Poljske srečal predstavnika Centroturista, mi je dejal: "Veš, kombi je pripeljal pred poslovalnico točno ob štirih, vendar popoldne!"

Morda je pomanjkljivost teh utrinkov ta, da se

večinoma nanašajo na oba moja "šefa". To je razumljivo, saj je izvedba društvenih akcij navsezadnje največkrat padla na pleča predsednika in tajnika. Ker sem v normalnih razmerah bolj mirnega značaja, je bilo težišče mojega dela vedno v pisni obliki. Navsezadnje je to naloga tajnika. Govorov in javnih nastopov sem se, če je bilo le mogoče, rad izogibal. Tudi Marjan v njih ni prav užival. Povsem drugačen kaliber pa je bil Peter, ki je bil bolj nemirnega duha. Za te vrste obveznosti je bil kot rojen in jih je opravljal z veseljem, pa tudi meni v veselje. Uveljaviti se je znal celo med hrupnimi in vehementnimi kolegi iz drugih jugoslovanskih republik, kar je bila vedno slovenska "težava". To mu je prišlo zelo prav zlasti v letu 1981, ko je leto dni opravljal funkcijo predsedujočega v predsedstvu Zveze arhivskih delavcev Jugoslavije. (O odnosih med Arhivskim društvom Slovenije in Zvezo arhivskih delavcev Jugoslavije pišem v drugem članku.) Zato sva se lepo dopolnjevala. Čeprav se torej nisem rad izpostavljal – to mi je Peter malo

za šalo in malo zares večasih tudi očital – sem tu pa tam moral odigrati tudi vlogo "sive eminenence". Ko sva s Petrom v okviru organizacije zborovanj v Radencih, Ankaranu in Brežicah obiskovala visoke občinske predstavnike, ki naj bi primaknili kakega tisočaka, me je Peter, da bi dal pogovorom večjo težo, vedno predstavljal kot "tovariša iz Ljubljane".

Bilo bi nepošteno, če ne bi nazadnje omenil vseh slovenskih arhivov in njihovih vodstev, ki so dali pobude za mnoge društvene akcije in tudi sodelovali pri uresničevanju teh pobud. Zlasti so opravili veliko dela pri organiziranju zborovanj in strokovnih posvetovanj, kadar so bila ta na njihovem območju. Imeli so tudi veliko razumevanja za delo svojih delavcev pri opravljanju društvenih nalog, zlasti predsedniških in tajniških, v rednem delovnem času. Vsaj zase lahko trdim, da sem imel v delovnem kolektivu, zlasti pa pri direktorici, gospe Čarnijevi, vedno potrebno podporo, in nihče mi ni nikoli očital, da zaradi tajniških del trpi moje siceršnje delo.

Sprostitev po prestanih naporih (posvetovanje Arhivskega društva Slovenije o novi arhivski zakonodaji, Ptuj, maj 1980) v Ptujski kleti. Od leve: Peter Pavel Klasinc, Ljudmila Bezljaj Krevcl, Nada Kobal, Vladimir Kološa, Anton Ožinger, Marjan Drnovšek, Metka Gombač, Brane Oblak in Andrej Fekonja. Fotografija last V. Kološa.